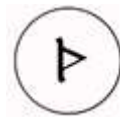

TRANSFORMATION OF MYKOLA KHVYLOVYI'S BASIC CONCEPTS OF PAMPHLETISTICS IN UKRAINIAN JOURNALISTIC DISCOURSE

Solomiia Khorob,

Candidate of Philological Sciences (PhD)
Senior Lecturer of Journalism Department

E-mail: solomia.khorob@pnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-7899-6042>

Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University

tel.: (+380-342)75-23-51

E-mail: office@pnu.edu.ua

57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk,
Ukraine, 76018.

Citation:

Khorob, S. (2021). Transformation of Mykola
Khvylovyi's
Basic Concepts of Pamphletistics
in Ukrainian Journalistic Discourse. *Social
Communications: Theory and Practice*, Vol. 12(1),
63–73.

DOI: 10.51423/2524-0471-2021-12-1-8

Retrieved from

<https://new.comteka.com.ua/index.php/journal/article/view/87>

© Khorob S., 2021

Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

ANNOTATION

The purpose of the article is to interpret the main determinants of the literary discussion of 1925–1928 years in the development of Ukrainian journalism during the XXth – early XXIst centuries.

Research methods that enable the implementation of the purpose and objectives: cultural-historical, comparative and hermeneutic, as well as the method of receptive aesthetics.

Results and discussion. The article examines the ways of transformation of key provisions from the pamphlets of Mykola Khvylovyi in the journalistic activity of the scientist Yurii Sherekh, the writer Oksana Zabuzhko and the theater director Vlad Troitskyi. Ideas such as “psychological Europe”, “Asian renaissance” and “romance of vitalism” are taken into account.

It is proved that the concept of “psychological Europe” is significantly transformed in the works of Yurii Sherekh and Oksana Zabuzhko. Unlike Mykola Khvylovyi, the diaspora scholar notes the impossibility of such a value orientation, because provincialism as a central set of Ukrainians (according to Yurii Sherekh), in fact denies this possibility.

It is noted that Oksana Zabuzhko, on the other hand, continues to develop this determinant in her essays, agreeing with the pamphleteer, but in modern coordinates it is necessary to focus on psychological America, not Europe. Thus, two interpretive views on this concept are traced and substantiated that is complete denial and rewriting of the idea.

The comprehension of “Asian Renaissance” and the “romance of vitalism” determinants is interpreted through skepticism and the impossibility of these processes (Yurii Sherekh), through the addition of the concept – “Afro-Asian Renaissance” – to the unconscious support and relevance of the idea in modern Ukrainian processes.

Conclusions. The study confirms the development and longevity of the concepts that are implemented in journalism, because chronologically the article covered materials written in different periods – from the first decades of the twentieth century to the first decades of the twenty-first century.

Key words: *journalism, pamphlets, literary discussion, concept, ideological transformation.*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСНОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПАМФЛЕТИСТИКИ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО В УКРАЇНСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Соломія Хороб,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри журналістики

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

(м. Івано-Франківськ, Україна)

Вступ

Знання й розуміння чільних процесів та концепцій з історії публіцистики допомагає усвідомити й простежити на сучасному етапі логіку розвитку, тенденції трансформації чи специфіку певної проблематики в цій групі журналістських жанрів. Публікації сучасних колумністів, есеїстів чи блогерів у період значущих суспільних змін усе більше спонукають звернутися до попередніх текстів задля ширшого й глибшого контексту, особливо до таких творів, які з'являлися у відносно подібних культурно-політичних обставинах. Дискусія, започаткована Миколою Хвильовим у 1925–1928 роках, при належному повторному прочитанні може спонукати до дослідження особливостей сучасної публіцистики в Україні. Головне завдання цієї праці не в тому, щоб ще раз проаналізувати проблемний аспект памфлетів письменника, а простежити, як саме він, цей аспект, оприявнюється в подальшому розвитку української публіцистичної діяльності різних десятиліть. У цьому вбачаємо актуальність і новизну такої постановки проблеми й наукової статті загалом.

Попередні праці. Явище літературної дискусії періоду 1925–1928 років є частиною історії не тільки української літератури чи журналістики, а й загального процесу розвитку суспільства, адже, починаючись зі специфічно ідейно-естетичних причин, «вона сконцентрувала енергію полемічних збурень на теренах художньої дійсності (...), порушила найсуттєвіше онтологічне питання (...) бути чи не бути українській нації як повноцінному суверенному явищу в контексті світового розвитку?» (Ковалів, 2014: 393). У такий спосіб дискусія вийшла за межі суто однієї літературної проблеми, втягуючи до обговорення та диспутів усе ширше коло інших аспектів суспільного життя. Тому доцільно розглядати попередні напрацювання із цієї проблематики зусібіч. Закономірно, що теоретичні дослідження сутності публіцистики є базовими для обраної теми. Починаючи з наукових праць **М. Шлемкевича** (Шлемкевич, 1958), **продовжуючи роботами В. Здоровеги** (Здоровега, 1969), **Й. Лося** (Лось, 2008), **І. Михайлина** (Михайлин, 1998), **О. Левкова** (Левкова, 2008), **Н. Стебліна** (Стебліна, 2011), **М. Титаренко** (Титаренко, 2007) тощо.

Процес вивчення творчої діяльності Миколи Хвильового є складним, адже залежно від панівної ідеології про нього говорили то в політичному аспекті, то тільки крізь призму вульгарно-соціологічних трактувань, то як про письменника-модерніста. Його публіцистичний доробок переважно згадується й досліджується хіба в контексті його художньо-літературної діяльності. Тому ця частина його здобутків потребує ґрунтовного доповнення саме з точки зору журналістських, комунікативних методик. Звісно, певні напрацювання в такому аспекті наявні, але їх мало, хоча публіцистика Миколи Хвильового в

історію української журналістики «вписана». Так, в «Історії української преси» автор розглядає ключові гасла памфлетів письменника під час аналізу радянської преси 1920–1939 років (Животко, 1999). Володимир Здоровега виділяє згадану дискусію як важливий «полемічний двобій» в українській журналістиці (Здоровега, 2008: 141). Значно докладніше – крізь призму засобів публіцистичної виразності та дієвості, де ключовими є комічне і діалогізм, – осмислюється памфлетистика Миколи Хвильового в дисертації Микитенко Антоніни (Микитенко, 2005).

Одне з останніх досліджень ключових детермінантів дискусії 1925–1928 років ХХ століття вміщене в десятитомному виданні історії української літератури (Том 3, 2014 рік) за редакцією Юрія Коваліва (Ковалів, 2014). Суттєво доповнює ці дослідження наукова праця Марії Слюсаренко «Жанрово-комунікаційні особливості памфлетів Миколи Хвильового доби «Камо грядеши». Авторка переконливо доводить, що публіцистична творчість письменника відзначена «комунікаційним резонансом та результативною практичною дієвістю» (Слюсаренко, 2015: 16).

Мета статті – виявити та проаналізувати основні детермінанти в українській публіцистиці різних десятиліть ХХ–початку ХХІ століть, які трансформуються з літературної дискусії, започаткованої памфлетами Миколи Хвильового 1925–1928 років.

Методи та методика дослідження

Об'єктом дослідження є публіцистичні праці, що написані в діапазоні 1925–2017 років, тому досягнення мети розвідки уможливають використання окремих методів. Наприклад, культурно-історичний – осмислення особливостей сучасної публіцистики крізь призму проблем, гасел, маніфестів 20–30-х років минулого століття, тобто культурно-історичного досвіду. Цей метод особливо близький до порівняльно-типологічного (або компаративного) – виявлення трансформації проблематики, доктрин, положень однієї доби в іншу, а також зіставлення текстів з історії публіцистики та сучасних її репрезентантів. Основне завдання публіцистики – інтерпретація останніх подій, тенденцій тощо. Саме тому герменевтичний метод важливий при аналізі, тлумаченні проблемно-ідейного аспекту текстів, що досліджуються.

Результати та обговорення

Памфлетистика Миколи Хвильового – смілива й контroversійна вже в постановці ключових проблем (не тільки тієї доби) із широким і дискусійним для свого часу обговоренням, є не завершена в часі та постійно оприявнюється в тій чи іншій модифікації в сучасних публіцистів. Не важливо, наскільки таке своєрідне продовження концепцій письменника є свідомим, запланованим чи несвідомим прийомом автора статті, тобто таким, що реципіюється в контексті маніфестів та гасел памфлетиста. Цю позицію виявляємо, проаналізувавши книгу есеїстики еміграційного вченого Юрія Шевельова «Думки проти течії» за 1949 рік, збірку есеїв письменниці та публіцистки Оксани Забужко «Хроніки від Фортінбраса» за 1999 рік та блоги театрального режисера Владислава Троїцького з 2014 року.

Літературну дискусію, базовану на памфлетах Миколи Хвильового, що свого часу переросла в ідейно-політичну, усталено можна звести до декількох центральних концепцій задля кращого й синтезованого розуміння цього явища. Ідеться про «романтику вітаїзму»,

«азіатський ренесанс», «психологічну Європу» та «червону просвіту», хоча, зрозуміла річ, тільки цією проблематикою памфлети письменника не обмежувалися. Можна й під іншим кутом сформулювати такі ідеї, як своєрідні дилеми: «Європа чи Просвіта?», «Європа чи Росія?», «Україна чи Малоросія?». Науковиця Раїса Мовчан підкреслює, що «діалог України з Європою завжди відбувався в контексті дихотомії загальнолюдського та національного» (Мовчан, 2009: 3). Така двоїстість дискусії, що відбулася в 1925–1928 роках, закономірна, адже має давнє коріння в українській традиції. Ураховуючи культурні, політичні та суспільні обставини 1920–1930 років, у яких формувалися вищезгадані ідеї, а також значний вплив тогочасних мислителів на світогляд публіциста (наприклад, Х. Ортега-і-Гассет чи О. Шпенглер, Д. Донцов чи М. Зеров), їх рецепція на сучасному рівні може суттєво відрізнятись від першоджерела. Власне, навколо спроби простежити цю трансформацію буде вибудовуватися запропоноване дослідження.

Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу, варто відзначити, що неодноразово дослідники вказували на непослідовність чи навіть роздвоєність у своїх поглядах самого Миколи Хвильового, хоча Юрій Ковалів усе ж таки акцентує на тому, що такі міркування «треба сприймати залежно від контексту мовлення та настрою мовця» (Ковалів, 2014: 403). Отже, завдання простежити трансформацію ідей М. Хвильового в подальшій українській публіцистиці ускладнюється інколи взаємозаперечністю своїх же позицій у межах літературної дискусії. І «...поняття стають образами, а образи дістають здатність утрачати чіткість контурів, мерехтити і, в цьому мерехтінні, взаємозаступатися» (Шерех, 1983: 23). Однак, беручи до уваги політично-ідеологічний контекст доби й конкретних років, що, по суті, пояснює, під тиском кого і в силу яких обставин певні тези переосмислювалися, відштовхуватимемося від усталеної інтерпретації основних тез у памфлетах Миколи Хвильового.

Одним із ключових детермінантів дискусії є «психологічна Європа», зокрема потреба орієнтації на неї. Зрозуміло, що така концепція символічна, адже Микола Хвильовий європейський простір ототожнює з міцною культурною традицією, яка може бути «необхідним «трампліном», із якого можна подолати «віковий епігонізм» української культури» (Мовчан, 2009: 5). Варто також пригадати існування у 20-х роках ХХ століття «теорії боротьби двох культур», за якою сильніша поглине слабшу (очевидно, що російська культурна традиція, за логікою ідеологів, мала б «виграти»). Тому шляхи розвитку української культури та орієнтація на іншу ментально-художню матрицю була продиктована багатьма обставинами, зокрема цією теорією. Концепція «психологічної Європи» розкривається через певний тип митця, культурного діяча, аналог чорнокнижника, «що показав нам грандіозну цивілізацію і відкрив перед нами безмежні перспективи» (Хвильовий, 1983: 173). І, власне, саме така характеристика нової людини «і є психологічна Європа, що на неї ми мусимо орієнтуватися» (Хвильовий, 1983: 173).

Першою постаттю, крізь публіцистику якої варто розпочати продовження ідей письменника, постає діаспорний учений і публіцист Юрій Шерех. У своїх статтях він прямо вказує на винятковість особистості Миколи Хвильового, зусібч його досліджує та використовує його концепції для інтерпретації. Явна інтертекстуальність зрозуміла ще в назві збірки публікацій – «Думки проти течії», тобто абсолютно ідентичної зі статтею памфлетиста. Виклад матеріалу здійснюється в монологічній формі та через діалоги самого автора та його «друга-хвильовиста». Зрозуміло, що есеїстика науковця базуватиметься на диспутах, на дискусійності, часто на абсолютній неприйнятності ідей, висловлених Миколою Хвильовим у літературній дискусії. Наріжною проблемою українського народу є

провінціалізм, як стверджує у своїй публіцистичній діяльності Юрій Шерех. Власне, крізь це явище діаспорний науковець інтерпретує європеїзм в українських координатах.

Аналізуючи сучасні суспільства та їхній технологічний розвиток, есеїст висловлює думку, що саме рису провінціалізму ніколи не приймуть у такому модерному світі. «Українство весь час – прекраснодушне і замріяне, воно весь час стоїть поза своєю добою.(...) Тому наш європеїзм завжди відстає від Європи найменше на яких 30 років і наздогнати її не зможе» (Шерех, 1949: 67). Саме тому «ми крутимосся в колі старих і застарілих проблем – про гетьманську державу 1918 р., про неоклясиків, про Європу і ми, не виходячи поза коло Драгоманов – Хвильовий – Донцов – Липинський» (Шерех, 1949: 67). Видається, що така позиція продиктована еміграційним становищем Юрія Шереха, який, перебуваючи в різних культурних, інтелектуальних та наукових контекстах, десь ширше або під іншим кутом зору має можливість осмислювати події, ідеї та концепції, висловлені в Україні. Тому орієнтація на Європу не можлива через комплекс «самозакоханої провінційності» (Шерех, 1949: 68). Розглядаючи цей аспект дискусії, її варто продовжити статтею Оксани Забужко «Психологічна Америка» і азійський ренесанс, або знову про Карфаген», уміщену в збірці вибраних есеїв 90-х років «Хроніки від Фортінбраса». Зрозуміло, що назва тексту натякає на праці Миколи Хвильового, а також на щойно згаданого Юрія Шереха. Однак авторка не дискутує з памфлетистом, попри очевидний акцент на інший культурний простір, ніж той, який він пропонує. Оксана Забужко радше продовжує його погляди, беручи до уваги новий та сучасний для неї контекст, і поступово доводить доцільність такої «географічної» переорієнтації. Ключовою позицією авторки в статті є те, що сучасна Америка – це «не що інше, як дитя «психологічної Європи» в лабораторно чистому вигляді» (Забужко, 1999: 214). Усі ключові важливі процеси відбуваються саме на тому континенті, ось чому публіцистка пропонує орієнтуватися саме на цей культурний простір. Крізь теорію, яку запропонував О. Шпенглер про «світове місто», аналізуючи Нью-Йорк, Оксана Забужко доводить: такі локації об'єднані майбутнім, а не минулим (як це більш характерно для Європи). Сучасний світ, який щоразу більше глобалізується, потребує орієнтуватися на простір, який не боїться «утратити свою тожсамість» (Забужко, 1999: 218) чи усталену, традиційну форму при масштабній зміні, розширенні «кордонів», адже може приймати і сприймати абсолютно різні ідентичності, тим самим постійно перебувати в процесі змін і трансформації. Цю тезу згодом буде конкретизовано й доповнено, адже концепція «азійського ренесансу» може реалізуватися тільки в таких «світових» містах.

Вищезгадане вибудовування авторської концепції Оксаною Забужко – психологічної Америки – засвідчує тяглість розвитку ідей, у тому числі висловлених у публіцистиці, чого явно не вистачає сучасним культурним, політичним чи суспільним процесам в Україні. Варто зауважити, що подібні ідейні позиції сьогодні можна віднайти принаймні в ще декількох публічних інтелектуалів, одним із яких є Євген Глібовицький. Його дописи особливо активно публікувалися в різноманітних інтернет-виданнях після Революції гідності. Власне, це та відправна точка, подія з подальшим ефектом, яка дозволила йому стверджувати: «...Українська ідентичність більше подібна на американську, ніж на європейську. Це не ідентичність походження – а ідентичність вибору» (Глібовицький, 2016). Подібні сентенції висловлювала Оксана Забужко про модерність і центровість саме американського способу мислення, де наявність спільного минулого перекривається об'єднаним свідомим вибором культурного й світоглядного розмаїття.

Ще один публіцист та відомий історик Ярослав Грицак подібно висловлюється щодо близькості американського континенту до України, але аргументує це, як і Оксана Забужко, через секулярну Європу та віруючу Америку (а також релігійні Південну Америку, Африку та Азію), із якою є більше спорідненостей, ніж здається на перший погляд. Саме тому Ярослав Грицак висловлює таку тезу: «Україна хоче бути європейською, але такою не є. За багатьма ознаками вона є більш схожою до Америки». Згодом він риторично запитує в блізі на «Новому часі» «Віра та постправа» (Грицак, 2017) про кризу ЄС, яка, можливо, криється саме у відмові від релігійності.

Таким чином, спостерігаємо, що концепція «психологічної Європи», висловленої фактично століття тому Миколою Хвильовим, фундаментально перепрочитана українськими публіцистами в багатьох контекстах: культурному, політичному, християнському тощо.

Наступні важливі концепції в дискусії памфлетиста, які тісно взаємопов'язані, – «романтика вітаїзму» та «азіатський ренесанс». Суть останньої полягає у формуванні сприятливих обставин для реалізації тих культур, тих національностей, які не мали змоги вповні себе проявляти (переважно йдеться про колонізовані народи). «Ми розуміємо його, як велике духовне відродження азійськи-відсталих країн. Він мусить прийти (...), бо ідеї комунізму бродять примарою не стільки по Європі, скільки по Азії, бо Азія, розуміючи, що тільки комунізм звільнить її від економічного рабства, використає мистецтво як бойовий чинник» (Хвильовий, 1983: 100). У цьому ж памфлеті «Про Коперника з Фрауенбургу, або абетка азійського ренесансу в мистецтві» Микола Хвильовий, розвиваючи думку про майбутню модель культури, пише про романтику вітаїзму як про суму «нового споглядання, нового світовідчуття, нових складних вібрацій. (...) З України воно мусить перекинутися у всі частини світу й відограти там не домашню роллю, а загальнолюдську» (Хвильовий, 1983: 104). Доведено, що таку думку висловлено під впливом праці Освальда Шпенглера «Присмерк Європи», який писав, що всі можливі Ренесанси в Європі вже відбулися, тому черга на відродження, розквіт тепер належить усім тим, хто не зробив цього досі.

Грунтовно проаналізувавши концепти літературної дискусії 1925–1928 рр., діаспорний учений Юрій Шерех в іронічній манері дискутує із цими ж тезами. Аргументація своєї позиції науковцем відбувається через опис фізичного закону злучених посудин, під час якого він проявляє досить скептичне ставлення до концепції «азіатського ренесансу». «Якщо існує в стосунках дві системи, – вони завжди вирівнюються – і то завжди на рівні гіршої» (Шерех, 1949: 54) «Якщо вірити в резерви Азії, то треба пам'ятати, що вони незаймані тільки доти, доки не вийшли з ізоляції і не вступили в бій з представниками системи функційності. (...) Вступивши в бій, вони вже хоч би в силу логіки боротьби почнуть переймати систему ворога» (Шерех, 1949: 54). Отже, публіцист ставить риторичне запитання: як може відбутися таке культурне відродження в межах функційної системи? Варто нагадати, що «азіатський ренесанс», за переконанням Миколи Хвильового, тісно пов'язаний із впровадженням комунізму. Саме з такої позиції Юрій Шерех вважає цю концепцію суперечливою й нездійсненною.

В іншому аспекті трактує цю тему Оксана Забужко. Вона знову ж таки, демонструючи знання цих теорій, а також погоджуючись із такою тезою, усе ж таки додає до неї ще один компонент (але з урахуванням орієнтації не на Європу, а на Америку) – «афро-азіатський ренесанс», який буде реалізовуватися Нобелівськими лауреатами відповідного походження, письменниками, які, «володіючи всім спектром традиційно-європейських, «західних» культурних кодів, несуть між тим у собі віками тяжко громаджений, непроговорений, але й незатлумлений, іще поганський духовний потенціал своїх зіпханих з автостради «всесвітньої

історії» народів» (Забужко, 1999: 219). Таке формулювання концепції, безумовно, дещо трансформує першобазу, однак тут (у статті) саме в цьому ключі не прописаний шлях для України. Це радше інтерпретація ідей М. Хвильового у світовому контексті.

«Заповнюють» цю прогалину блоги театрального режисера та драматурга Владислава Троїцького, який нерідко дописує на сайти «Новое время» та «Українська правда». Основна тематика його статей – це культура й культурна політика, культурні інституції та стратегії, а також специфіка й зміна світогляду українців у ціннісному аспекті останніх років (починаючи з 2014 року). Блог «Україна – вікно звітяг» (за 23 липня 2016 року), очевидно, несвідомо підтверджує актуальність концепцій «азіатського ренесансу» та «романтики вітаїзму» М. Хвильового. У центрі блогового допису деякі рефлексії режисера після гастролей Європою, де чітко артикулюється песимістичне чи навіть катастрофічне невдоволення сучасним життям. В Україні, за спостереженням Владислава Троїцького, «багато хто очікує, що завтра буде краще. Що за місяць, рік чи десятиліття ми отримаємо більше можливостей. Це певною мірою вигідно відрізняє Україну від Європи, хоч і парадоксально: ситуація гірша, але очікування набагато кращі» (Троїцький, 2016). Очевидно, нереалізований творчий та людський потенціал закладає основу для вітаїстичності нації.

Особливо відчутно така риса проявляється в період важливих суспільних змін, що легко можна простежити в продукуванні та сприйнятті культурного розмаїття після 2014 року. Владислав Троїцький доводить, що під таким кутом зору Україна «може стати унікальним майданчиком, де сформуються вікна у майбутнє, куди зможуть приїжджати люди з усього світу» (Троїцький, 2016). Географічне розташування країни також може зіграти не останню роль, бо Україна може стати «таким з'єднувальним містком між Росією, Заходом, навіть мусульманським і китайськими світами» (Троїцький, 2016). Таким чином, наша територія може (і має всі підстави для цього) бути простором на перетині багатьох важливих шляхів, де зможуть себе реалізувати з одного боку – азійського – народи все ще колонізовані (або постколонізовані), а з іншого – європейського, західного – нації, у яких уже пік творчої можливості – Ренесанс – відбувся давно. Прямих, безпосередніх алюзій до концепцій Миколи Хвильового автор блогу не подає, однак вони тут є. По суті, режисер продовжив інтерпретацію детермінанта з дискусії 1925–1928 рр., тільки вже з урахуванням нового українського та європейського контексту.

Звісна річ, стаття не вичерпує задекларованої проблеми. Незважаючи на аналіз концепцій «психологічної Європи» крізь призму есеїстики Юрія Шереха та Оксани Забужко, входження до Європи – ціннісної, правової, ментальної, культурної – останніми роками (у силу різних суспільно-політичних подій) набуває більшої обговорюваності й актуальності. Цей корпус публіцистичних текстів залишився поза увагою автора цієї статті. Детермінанти «азіатського ренесансу» та «вітаїзму» можна проаналізувати в більшій кількості сучасних колумністів чи есеїстів, у яких головною темою є культура. «Культурна» журналістика сьогодні представлена багатьма виданнями, інтернет-сайтами, телепрограмами (зокрема, на каналі «UA: Перший») чи подкастами, через які артикулюються теми, дотичні до концепцій Миколи Хвильового. Звісно, гасло «Геть від Москви!» і все, що пов'язане з відмовою орієнтації на Росію, у статті згадувалося побіжно, тому цю тезу памфлетиста варто докладніше проаналізувати в окремій науковій студії з урахуванням великого корпусу сучасних публіцистичних матеріалів на цю тему.

Вибір публіцистів для запропонованого дослідження обумовлений доречністю хронологічно охопити великий часовий простір: тези, які висловлені на початку століття, у перших його десятиліттях, інтерпретуються в 1949 році, тобто в середині минулого віку,

згодом у 90-х роках, завершення століття, та фінальна дата – сучасний для нас контекст. Тож спорадично охоплено майже 100 років інтерпретації літературної дискусії, започаткованої Миколою Хвильовим. Безумовно, є ще публіцисти, які доречно можуть бути включені до такого дослідження, тому ця стаття носить характер більше постановки проблеми й загального окреслення можливих способів наукового осмислення, аніж вичерпного дослідження.

Висновки

Отже, у статті досліджено шляхи трансформації ідей літературної дискусії 1925–1928 років, яка системно реалізовувалася в циклах памфлетів Миколи Хвильового. Зосереджено увагу на трьох важливих концепціях: «психологічній Європі», «азіатському ренесансі» та «романтиці вітаїзму». Простежено процеси подальшої інтерпретації ключових положень в українській публіцистиці на прикладі есеїстики мовознавця та літературознавця Юрія Шереха-Шевельова «Думки проти течії», збірки вибраних есеїв Оксани Забужко «Хроніки від Фортінбраса» та блогів культурного діяча Владислава Троїцького на сайті «Новое время». Проаналізовано специфіку осмислення концепції «психологічної Європи» у працях Юрія Шереха, який заперечує можливість орієнтації на європейський простір. Діаспорний науковець доводить свою позицію через аналіз провінціалізму як центрального комплексу українців (на переконання Юрія Шереха), що й унеможлиблює реалістичність вищезгаданої думки про Європу Миколи Хвильового.

У діяльності Оксани Забужко теза памфлетиста перепрочитана й переакцентована з позиції кінця ХХ століття та пропонується власна авторська концепція – «психологічна Америка», розвиток якої зараз суголосніший із розвитком суспільної орієнтації нашої країни. Подібні розмисли, які підтверджують актуальність і доречність думок есеїстки, виявлені в публікаціях окремих сучасних колумністів: Євгена Глібовицького та Ярослава Грицака, що й доводить тяглість у використанні знакових концепцій у світлі дискусії 1925–1928 років.

Доведено, що наступні положення памфлетистики Миколи Хвильового: «азіатський ренесанс» та «романтика вітаїзму» – взаємопов'язані. Скептичне ставлення до цих детермінантів сформовано в публіцистиці Юрія Шереха через метафоричне порівняння цих означень із фізичним законом злучених посудин. Згідно з такою позицією суспільство «не допустить» реального розквіту колонізованих культур попри їх очевидну вітаїстичність. У концепції Оксани Забужко витворюється доповнене явище – «афро-азіатський ренесанс». На сучасному етапі розвитку публіцистичної думки в Україні спостерігаємо крізь призму блогів Владислава Троїцького підтримку (непряму) та продовження ідей Миколи Хвильового, але з урахуванням нового контексту. Таким чином, аргументовано, що ключові концепції з літературної дискусії 1925–1928 років, по суті, упродовж століття зазнали різноманітної рецепції – від гострої критики, заперечення та загального несприйняття до повторного прочитання, доповнення та продовження ідей. Прикметно, що підтримку тез із памфлетистики Миколи Хвильового виявлено найбільше саме в сучасному корпусі публіцистичних текстів.

Література

- Глібовицький, Є. (2016). *Українці більше схожі на американців, ніж на європейців*.
https://zaxid.net/ukrayintsi_bilshe_shozhi_na_amerikantsiv_nizh_na_yevropeytsiv_n1390139
- Грицак, Я. (2017). *Віра і постправда*. <https://nv.ua/ukr/opinion/vira-i-postpravda-980487.html>

- Грицак, Я. (2016). Основним джерелом змін – є зміна поколінь. https://zaxid.net/osnovnim_dzherelom_zmin_je_zmina_pokolin_n1396393
- Животко, А. (1999). *Історія української преси*. Київ : Наша культура і наука.
- Забужко, О. (1999). *Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика 90-х*. Київ : Факт.
- Здоровега, В. (1969). *У майстерні публіциста*. Львів.
- Здоровега, В. (2008). *Теорія і методика журналістської творчості*. Львів : ПАІС.
- Ковалів, Ю. (2014). *Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст. У сподіваннях і трагічних зламах* (Т.3). Київ: Видавничий центр «Академія».
- Левкова, О. (2008). Сучасна політична публіцистика та динаміка світоглядних орієнтацій людини (за матеріалами українських, російських та білоруських публіцистів 1991–2005 рр.) (Дис. канд. наук із соц. ком.). Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ.
- Лось, Й. (2008). *Публіцистика й тенденції розвитку світу* (У 2-х ч.). (Ч. 1). Львів : ПАІС.
- Микитенко, А. (2005). *Засоби публіцистичної виразності та дієвості (на матеріалах памфлетів і нарисів Миколи Хвильового)*. (Дис. канд. філол. наук). Київ.
- Михайлин, І. (1998). *Основи журналістики*. Харків : Харківський державний університет.
- Мовчан, Р. (2009). «Європа і ми»: колізії та особливості українського окциденталізму 1920-х років. *Слово і Час*, 1, 3–16.
- Слюсаренко, М. (2015). *Жанрово-комунікаційні особливості памфлетів Миколи Хвильового доби «Камо грядеши»* (Дис. канд. наук із соц. ком.). Київ.
- Стебліна, Н. (2011). *Сучасна українська письменницька публіцистика у варіанті виступів О. Забужко, Т. Прохаська, Ю. Андруховича* (Дис. канд. наук із соц. ком.). Київ.
- Титаренко, М. (2007). Феномен публіцистики: проблема дефініцій. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, Вип. 30, 41–50.
- Троїцький, В. (2016). *Україна – вікно звитяг*. <https://nv.ua/ukr/opinion/ukrajina-vikno-smilivistju-178331.html>
- Хвильовий, М. & Костюк, Г. (Ред.). (1983). *Твори* (У 5-ти т.). (Т. 4). Нью-Йорк, Балтімор, Торонто: «Смолоскип» ім. В. Симоненка.
- Шерех, Ю. (1949). *Думки проти течії*. Видавництво «Україна».
- Шерех, Ю. (1983). *Про памфлети Миколи Хвильового*. Г. Костюк (Ред.), *Твори* (У 5-ти т.) (Том 4). (с. 7–63). Нью-Йорк, Балтімор, Торонто: «Смолоскип» ім. В. Симоненка.
- Шлемкевич, М. (1958). Новочасна потуга (ідеї до філософії публіцистики). *Верхи життя і творчості*. Нью-Йорк, Торонто, Т. 5, 111–112.

References

- Glibovytsky, E. (2016). *Ukrainians are more like Americans than Europeans*. https://zaxid.net/ukrayintsi_bilshe_shozhi_na_amerikantsiv_nizh_na_yevropeytsiv_n1390139 [in Ukrainian].
- Hrytsak, J. (2017). *Faith and post-truth* [Vira i postpravda]. <https://nv.ua/ukr/opinion/vira-i-postpravda-980487.html> [in Ukrainian].
- Hrytsak, J. (2016). *Osnovnym dzherelom zmin – ye zmina pokolin* [The main source of change is the change of generations] https://zaxid.net/osnovnim_dzherelom_zmin_je_zmina_pokolin_n1396393 [in Ukrainian].
- Zhyvotko, A. (1999). *Istoriia ukrainskoi presy* [History of the Ukrainian press]. Kyiv : Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].

- Zabuzhko, O. (1999). *Khroniky vid Fortinbrasa. Vybrana eseistyka 90-kh. [Chronicles of Fortinbras. Selected essays of the 90's.]*. Kyiv : Fakt [in Ukrainian].
- Zdoroveha, V. (1969). *U maisterni publitsysta [In the publicist's workshop]*. Lviv [in Ukrainian].
- Zdoroveha, V. (2008). *Teoriia i metodyka zhurnalistskoi tvorchosti. [Theory and methods of journalistic creativity]*. Lviv : PAIS [in Ukrainian].
- Kovaliv, Yu. (2014). *Istoriia ukrainskoi literatury: kinets XX–poch. XXI st. U spodivanniakh i trahichnykh zlamakh (T.3) [History of Ukrainian literature: the end of the XIX-beginning. XXI century. In hopes and tragic breaks (Vol. 3)]*. Kyiv : Vydavnychiy tsentr «Akademiia» [in Ukrainian].
- Levkova, O. (2008). *Suchasna politychna publitsystyka ta dynamika svitohliadnykh oriientsii liudyny (za materialamy ukrainskykh, rosiiskykh ta biloruskykh publitsystiv 1991–2005 rr.) [Contemporary political journalism and dynamics of human worldviews (based on materials of Ukrainian, Russian and Belarusian publicists 1991–2005)]*. Extended abstract of Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
- Los, Y. (2008). *Publitsystyka y tendentsii rozvytku svitu [Journalism and trends in world development]*, (U 2-ch.). (Ch. 1). Lviv : PAIS [in Ukrainian].
- Mykytenko, A. (2005). *Zasoby publitsystychnoi vyraznosti ta diievosti (na materialakh pamfletiv i narysiv Mykoly Khvylovoho) [Means of journalistic expressiveness and effectiveness (based on pamphlets and essays by Mykola Khvylovy)]*. Extended abstract of Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
- Mykhailyn, I. (1998). *Osnovy zhurnalistyky [Fundamentals of Journalism]*. Kharkiv: Kharkivskiy derzhavnyi universytet [in Ukrainian].
- Movchan, R. (2009). «Jevropa i my»: kolizii ta osoblyvosti ukrainskoho oksydyentalizmu 1920-kh rokiv. ["Europe and We": Collisions and Peculiarities of Ukrainian Occidentalism of the 1920s]. *Slovo i Chas*, 1, 3–16 [in Ukrainian].
- Sliusarenko, M.(2015). *Zhanrovo-komunikatsiini osoblyvosti pamfletiv Mykoly Khvylovoho doby «Kamo hriadeshy» [Genre and communicative features of M. Hvylyoviy's pamphlets during "Kamo gryadeshi" period]*. Extended abstract of Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
- Stebлина, N. (2011). *Suchasna ukrainska pismennytska publitsystyka u varianti vystupiv O. Zabuzhko, T. Prokhaska, Yu. Andrukhovycha [Contemporary Ukrainian literary journalism in the form of speeches by O. Zabuzhko, T. Prokhask, Yu. Andrukhovych]*. Extended abstract of Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
- Tytarenko, M. (2007). *Fenomen publitsystyky: problema defynitsii. [The phenomenon of journalism: the problem of definitions]*. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii zhurnalistyka*, Vyp. 30, 41–50 [in Ukrainian].
- Troitskyi, V.(2016). *Ukraina – vikno zvytiah [Ukraine is a window to victory]*. <https://nv.ua/ukr/opinion/ukrajina-vikno-smilivistju-178331.html> [in Ukrainian].
- Khvylovyi, M. (1983). *Tvory (U 5 t.). (Tom 4) [Works (In 5 vol.) (Vol. 4)]*. In: Kostiuk, H. (Red.) New York, Baltimore, Toronto: «Smoloskyp» im. V.Symonenka [in Ukrainian].
- Sherekh, Yu. (1949). *Dumky proty techii [Thoughts against the flow]*. Vydavnytstvo «Ukraina» [in Ukrainian].
- Sherekh, Yu. (1983). *Pro pamflety Mykoly Khvylovoho [About Mykola Khvylovy's pamphlets]*. In H. Kostiuk (Red.), *Tvory (U 5 t.). (Tom 4) [Works (In 5 vol.) (Vol. 4)]*. (s.7–63). New York, Baltimore, Toronto: «Smoloskyp» im. V. Symonenka [in Ukrainian].

Shlemkevych, M. (1958). Novochasna potuha (idei do filosofii publitsystyky) [Modern power (ideas to the philosophy of journalism)]. *Verkhy zhyttia i tvorchosti*. Niu-York, Toronto, T.5, 111–112 [in Ukrainian].

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСНОВНИХ КОНЦЕПЦІЙ ПАМФЛЕТИСТИКИ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО В УКРАЇНСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Хороб Соломія,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри журналістики

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(м. Івано-Франківськ, Україна)

Анотація

Мета статті – інтерпретація основних детермінантів літературної дискусії 1925–1928 рр. у розвитку української публіцистики.

Методи дослідження, які уможливають здійснення поставлених мети та завдань: культурно-історичний, компаративний та герменевтичний.

Результати й обговорення. У статті досліджено переосмислення ключових положень із памфлетів Миколи Хвильового в публіцистичній діяльності вченого Юрія Шереха, письменниці Оксани Забужко й театрального режисера Влада Троїцького. Доведено, що концепція «психологічної Європи» суттєво трансформована в працях Юрія Шереха (повне заперечення) та Оксани Забужко (переписування ідеї).

Інтерпретовано осмислення детермінантів «азіатського ренесансу» та «романтики вітаїзму» через скептецизм і неможливість цих процесів (Юрій Шерех), через доповнення концепції – «афро-азіатський ренесанс» – до несвідомої підтримки та продовження актуальності ідеї (Владислав Троїцький) у сучасних українських процесах.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує розвиток, тяглість концепцій, які реалізовані в публіцистиці, адже хронологічно стаття охопила праці, написані в різний часовий проміжок – від перших десятиліть ХХ століття до перших десятиліть ХХІ століття.

На сучасному етапі розвитку публіцистичної думки в Україні спостерігаємо кризу призму блогів Владислава Троїцького підтримку (непряму) та продовження ідей Миколи Хвильового, але з урахуванням нового контексту. Таким чином, аргументовано, що ключові концепції з літературної дискусії 1925–1928 років, по суті, упродовж століття зазнали різноманітної реценції – від гострої критики, заперечення та загального несприйняття до повторного прочитання, доповнення та продовження ідей.

Ключові слова: публіцистика, памфлети, літературна дискусія, концепція, ідейна трансформація.

Submitted to the editor – 01.04.2021

Reviewed – 15.06.2021

Accepted for printing – 10.07.2021

Подано до редакції – 01.04.2021
Рецензовано – 15.06.2021
Прийнято до друку – 10.07.2021

